

A török gazdaság helyzete és kilátásai a koronavírus-járvány tükrében

A világméretű COVID-19 járvány érzékenyen érintette a már egyébként is komoly kihívásokkal küzdő török gazdaságot, amely így a korábban prognosztizált 5%-os növekedés helyett 2020-ban előreláthatólag 5%-os csökkenést szenvedhet el. A külső hitelállomány kezelése, a várhatóan jelentősen (akár 17%-ra) megnövekvő munkanélküliség, valamint a komoly tételt jelentő turisztikai és egyéb adóbevételek kiesése, illetve a járulékos inflációs hatások a tervezettnél jelentősebb terhet jelentenek majd a központi költségvetés számára, amit az olajár csökkenéséből adódó többletbevételek sem lesznek képesek ellensúlyozni.

A COVID törökországi megjelenése előtti optimista állapot

A járvány hivatalos törökországi megjelenése, azaz a 2020. március 11. előtti időszakban a török gazdaságot – a korábbi hónapok bizonytalanságaihoz képest – viszonylagos stabilitás jellemezte, a kormány visszafogott lépései alapvetően elegendőnek tűntek az aktuális gazdasági folyamatok kezelésére. Ebben az időszakban több gazdasági elemző vélte úgy, hogy a globális értékesítési láncból kieső kínai nagyvállalatok helyére magától értetődő alternatívaként török gyártók fognak lépni, ami várakozásokkal teli üzleti hangulatot eredményezett az év első két hónapjában. Ezt igazolják a január-február hónapra kivetíthető PMI adatok is: az ipari termelés az előző év azonos időszakához képest folyamatosan nőtt és csak márciusban esett vissza.

Az első török megbetegedések bejelentése után Törökország a régió országaihoz képest szigorúbb és azonnali intézkedéseket hozott a járvány megfékezése érdekében, melyek a kereskedelmi forgalom 70%-os visszaeséséhez vezettek. Az alapvető árukon kívüli termékkereslet gyakorlatilag egyik napról a másikra szűnt meg.

Fontos megjegyezni, hogy a járvány által generált gazdasági hatások az eddigi válságoktól eltérően a keresleti mellett a kínálati oldalt is érintették. Törökország március 21-én, előzetes ráutaló magatartás nélkül, 46 ország (köztük Magyarország is) állampolgárainak megtiltotta a belépést határátkelőin (az április 27-én a bevezetett intézkedések enyhültek, jelenleg biztosított az áruforgalom). A logisztikai szektort megbénító intézkedés minimálisra redukálta az export-import mozgásokat és meggyengítette az ellátási láncot.

Törökország: Makrogazdasági mutatók

	Unit	2017	2018	2019	2020/March
GDP	Billion TL	3.107	3.724	4.280	
GDP	Billion \$	851	789	754	
National Income Per Capita	\$	10.537	9.693	9.127	
GDP Growth	%	7,5	2,8	0,9	
PPI	%	15,47	33,64	7,36	8,50
CPI	%	11,92	20,30	11,84	11,86
UNEMPLOYMENT RATE	%	10,4	13,5	13,7	
Budget Balance / GDP	%	-1,5	-1,9	-2,9	
Public Internal Debt Stock	Billion TL	535,5	586,2	755,1	
Public External Debt Stock	Billion \$	90,2	91,2	96,4	
Public Total Debt	Billion TL	876,5	1.067,1	1.328,8	
Public + Private Foreign Debt	Billion \$	455,4	444,8	436,9	
Total External Debt / GDP	%	54%	56%	58%	
Current Account Balance	Billion TL	-47,3	-27,0	1,7	
Current Balance / GDP	%	-5,5	-3,5	0,2	
Central Bank Reserves (Gross)	Billion \$	107,6	92,0	106,3	95.406
Total Credit Stock	Billion TL	2.123	2.395	2.655	2.772*
TURKEY (CDS risk premium)**	Basis point	160,0	350,0	279,0	584,0

* February 2020, ** 5-year term.

Forrás: TURKSTAT, Ministry of Treasury and Finance, CBRT

A török reakciók a válságra, a dekonjunktúra kezelése

Erdoğan török elnök 2020. március 18-án jelentette be a török kormány első gazdaságvédelmi intézkedés-csomagját. A „Gazdasági Stabilitási Pajzs” néven közzétett, kezdetben 100 milliárd lírára meghirdetett, majd májusra az újabb intézkedések nyomán 200 milliárd lírára *(hozzávetőlegesen 26 milliárd euróra)* növekedett gazdaságvédelmi csomag rendelkezései alapvetően a járványügyi helyzetben még forgalmat generálni képes kis- és középvállalkozásokra, az alacsony jövedelmű családokra és a nyugdíjasokra irányultak. A program keretein belül a vállalkozások 3 hónapos időtartamra mentesülnek hitelfizetési-, hat hónapra pedig mindennemű adó-, áfa- és járulék befizetési kötelezettségeik alól, továbbá havi 1400 líra *(hozzávetőlegesen 185 euró, a minimálbér 2/3-a)* dolgozói bértámogatásban részesülnek. A gazdaságvédelmi csomag láthatóan a járványhelyzet gyors, három-hat hónapos teljes lefolyására alapoz, a készpénztámogatások ellenére nem kínál strukturált megoldást a külföldi tőkebefektetők, a nagyvállalatok és a magas hozzáadott értéket előállító, nem a minimálbér szintjén foglalkoztató cégek számára.

Fontos megemlíteni, hogy a csomag bár európai viszonylatban közepes méretűnek tekinthető, számos készpénzalapú juttatási elemet tartalmaz. Így összesen kétmilliárd lírás készpénztámogatásban részesülnek a nehéz helyzetben lévő családok. A kifizetések 2 millió 300 ezer családot érintenek egyszeri, 1000 líra *(hozzávetőlegesen 50 000 HUF)* nagyságú támogatás erejéig. A programban való részvétel feltétele, hogy háztartásonként az egy családtagra jutó nettó jövedelem kevesebb legyen, mint 701 líra (ez a török bruttó minimálbér egyharmad része). Ezen túlmenően a minimum nyugdíj összege 1500 lírára (kb. 70 ezer Ft) emelkedett a korábbi 1256 lírás értékről. A Ramadán időszakában szokásos nyugdíjbónuszok, melynek összege 2020-ban 1000 líra (50 ezer HUF), idén áprilisban kerültek kifizetésre. A kormány tájékoztatása szerint május 1-ig 4,4 millió család részesült egyszeri készpénztámogatásban, kedvezményes hitelekért pedig 4 millió magánszemély és 119 800 vállalkozás folyamadt, összesen 107,4 milliárd TRY értékben. A hitelkérelmet benyújtók vártánál magasabb száma vezetett a program keretösszegének drasztikus növekedéséhez.

A járványügyi korlátozások enyhítése utáni, a gazdasági stabilitás szempontjából kritikus időszakban, illetve a recesszió elhúzódása esetén, a fentiekhez hasonló intézkedések, valamint további készpénzjuttatások nem tarthatók fenn, ezt támasztják alá a kincstár által közzétett áprilisi adatok is, amelyek szerint a járvány miatt hozott intézkedések már eddig is az államháztartási hiány 171%-os növekedést eredményeztek, amely így 40 milliárd líra *(hozzávetőlegesen 5,1 milliárd euró)* összegűre emelkedett.

Monetáris intézkedések

A gazdaságélénkítő csomag részeként más országokhoz hasonlóan Törökország is hitelfizetési moratóriumot vezetett be. Azok a cégek és magánszemélyek, akik pénzügyi forgalma a járványügyi helyzet miatt időarányosan csökkent 2019-es bevételeikhez képest, április 1-től három hónapos időtartamra mentesülnek hitelfizetési kötelezettségeik alól. A központi bank az exportot és a külföldi áruforgalmat biztosító cégek számára 60 milliárd lírás hitelalapot hozott létre, melyből a Türk Eximbank 20 milliárd, a kereskedelmi bankok pedig 40 milliárd líra összegben részesülnek. A Türk Eximbank a hitelfelvevő kérésének megfelelően a hitelviasszafizetést 3-6 hónapra felfüggesztheti. Fontos megemlíteni, hogy a kereskedelmi bankok hitelek 70%-át csak kis- és középvállalkozások számára folyósíthatják, a hitelkeretösszeg maximum 25 millió líra, a lejárat idő pedig legfeljebb 1 év.

A felsoroltakon kívül a központi bank még az alábbi intézkedéseket jelentette be a kedvezményesebb hitelek biztosítása érdekében:

- A kamatláb csökkentésre került 100 bázis ponttal.
- A heti repo kamatláb csökkentésre került 10,75%-ról 9,75%-ra.
- A bankok valamennyi likviditási kérése pozitív elbírálásban részesül.
- A meglévők mellett további 3 hónapos futamidejű repo aukciók lesznek.
- 5%-ra csökkentik a kötelező takarékrátát külföldi takarékok esetében.
- A hitelközvetítő bankok jutaléka a hitel keretösszegének maximum 1,5 %-ban (150BPS) került maximalizálásra.

A török Bankszabályozási és Felügyeleti Ügynökség 2020. május 7-i hatállyal 3 külföldi bank (BNP Paribas, Citibank és UBS FOREX) TRY tranzakcióit tiltotta le. Az Ügynökség a bankok kötelezettségeinek¹ elmulasztásával indokolta döntését, ami segíti az országban meglévő, a külső adósságok kezeléséhez nélkülözhetetlen deviza tartalékok védelmét, ugyanakkor fokozott likviditási hiányt is jelez.

Kincstári készpénz adatok – 2020. március (Millió TRY)

	January	February	March	TOTAL
1. INCOME	119.847	87.348	53.918	261.113
2. EXPENSES	97.161	96.126	94.364	287.651
NON-INTEREST EXPENSES	89.598	83.237	83.320	256.155
INTEREST PAYMENTS	7.563	12.890	11.044	31.496
3. NON-INTEREST BALANCE	30.249	4.112	-29.402	4.959
4. PRIVATIZATION and FUND REVENUES	63	59	0	122
5. CASH BALANCE (1 + 4-2)	22.750	-8.719	-40.445	-26.415

Forrás: T.R. Ministry of Treasury and Finance

Turizmusból kieső bevételek és az olcsó olajár

Április 1-től a belföldi repülőjáratok ÁFA-tétele a korábbi 18-ról 1%-ra csökkent, továbbá a fentebb említett adó- és járulégmentesség mellett a turisztikai cégek november 1-ig mentesülnek az idegenforgalmi adó befizetése alól. Ezek az intézkedések arra utalnak, hogy a kormány még bizakodó az idei szezon tekintetében és számol a turizmus bevételeivel. A tétel jelentőségét mutatja, hogy Törökországban a turisztikai szektor 2019-ben 34,5 MRD USD forgalmat generált, 2020-ra 41 MRD USD bevételt prognosztizáltak. A szektor érintettsége jelenleg nehezen megjósolható, azonban az egyik fontos indikátor, a külföldi hitelkártyahasználat 90%-al esett vissza márciustól. Belföldi elemzők a 2019-es eredményhez képest 50%-os visszaeséssel számolnak.

	2016	2017	2018	2019
Number of Tourists (Thousand People)	30.907	37.970	45.767	51.747
Tourism Revenues (Million USD)	22.107	26.284	29.513	34.520
Revenue per Tourist (USD)	715,3	692,2	644,9	667,1

Forrás: TURKSTAT

A turisztikai szektorból kieső 2020-as bevételeket ellensúlyozhatja az olaj alacsony ára, mivel Törökország egyébként is rohamosan növekvő szénhidrogén felhasználásának (2019-ben 46,1%-os importnövekedés) számottevő részét importból fedezi. Amennyiben az olaj hordónkénti átlagára az év végéig 35 dollár alatt marad, Törökország import költségei a korábbi 40 milliárd USD-ről 28 milliárd USD-re eshetnek vissza. A változás pozitív hatása az inflációra 0,5-1% lehet.

¹ 2020. május 4-i bank hatósági rendelet értelmében a bankoknak sd-1-re kell prefundolnia minden ügyletet.

A török gazdaság várható alakulása

Nagymértékű exportkitettsége miatt Törökország az elkövetkezendő időszakban is törekedni fog legnagyobb exportpiacai (EU, USA, Oroszország) megőrzésére és ezzel összhangban fogja alakítani/erősíteni diplomáciai kapcsolatait is. Ezt támasztja alá például az a tény is, hogy bár május 2-án Törökország megszüntette a lélegeztetőgépek, etil alkohol és fertőtlenítőszer exportjának engedélykötelességét, a járvány tetőzése alatt a török cégek egyedül Oroszországba és az Egyesült Államokba exportálhattak engedélymentesen egészségügyi védőfelszerelést.

Az elkövetkező időszakra vonatkozó prognózisok tekintetében elég nagy szórás tapasztalható, mivel az gazdasági kilátásokkal kapcsolatban még sok a bizonytalansági tényező, ezek hatása többnyire még nem számszerűsíthető, illetve azok egy része érzékelhető módon csak két-három hónapos késéssel jelenik majd meg a gazdaságban. A május végétől tervezett több lépcsős gazdasági újraindulás eredményessége, valamint a járvány intenzitásának csökkenése, illetve annak esetleges újabb megjelenése még jó ideig behatárolja a messzemenő következtetések levonását. Mindazonáltal, ha alapvetően a rendelkezésre álló számadatokból kiindulva elemezzük a helyzetet, az alábbi – az IMF törökországi képviselője által tagállami misszióvezetői körben is kifejtett – megállapításokat lehet tenni.

- A COVID-19 járvány nyomán kialakuló válság hosszútávú és mély hatásokat fog eredményezni a török gazdaságra nézve.
- A 2018-as gazdaságélénkítést célzó, kedvezőbb pénzügyi feltételeket biztosító külső pénzügyi finanszírozású hitelek nyomán tovább növekszik a külső adósság, a TRY sebezhetősége.
- A folyó fizetési mérleg még rendelkezik bizonyos mozgástérrel, erre utal a válságkezelésre elkülönített, GDP közel 2%-át kitevő cca. 15 Mrd USD-nyi keret.

IMF Törökországi előrejelzése

Growth			Inflation			Current Balance			Unemployment		
2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
0,9%	-5,0%	5,0%	15,2%	12,0%	12,0%	1,1%	0,4%	-0,2%	13,7%	17,2%	15,6%

Forrás: IMF, World Economic Outlook, April 2020.

GDP

A török vezetés 2020-ra 5%-os növekedéssel tervezett, hiszen a 2019-es év utolsó negyedének kiváltképp fogyasztásban jelentkező, korábbi évhez hasonlított cca. 6%-os növekedése pozitív hatást fejtett ki a gazdaságra. Az állam kiadásai 2,7%-kal növekedtek, a bruttó nemzeti termék állótőke megtakarításai 0,6%-kal csökkentek, így kivehető, hogy a folyamat banki hitel-támogatások eredménye. Mivel azonban az alkalmazott támogatások egyaránt eredményezték az infláció és az import növekedését is, megkezdődött a hitelek korlátozása, ami további negatív hatást gyakorolt a GDP-re, melynek mértéke az elemzők szerint a járványhelyzet miatt a második negyedévben 20%-kal csökken, és 2021 első negyedévére érhet vissza a 2019 végi szintre.

Infláció

A 2019-es év végére sikerült az inflációs rátát 11,8%-ra mérsékelni és enyhíteni a korábbi valutaválságot. Az ellátási lánc érintettsége ellenére 2020 márciusában és áprilisában a fogyasztói árindex nem növekedett, ez a gazdaságvédelmi csomagban az április 1-től alkalmazott 6 hónapos ÁFA-mentességnek köszönhető, a valós inflációs hatások várhatóan a program lejártát követően fognak megjelenni. A török jegybank előrejelzése szerint ennek mértéke 2020-ban 7,4% lesz. Amennyiben a közeljövőben a török líra iránti befektetői bizalom nem stabilizálódik, a törökországi megtakarítások EUR és USD alapba konvertálódhatnak, mely folyamat az infláció további növekedését eredményezheti. Informális banki tájékoztatások szerint, a legnagyobb befektetők jelenleg kívánnak a FOREX ügyleteikkel, számítva a líra további inflálódására.

Foglalkoztatás

2020 januárjában a munkanélküliségi ráta 13,8% volt. Az IMF bár más nemzetközi elemzőknél (Világbank, Moodys, EIU) negatívabban festi le a török gazdasági helyzetet, 17,2%-os munkanélküliségi rátát prognosztizál 2020 végére. A gazdaságvédelmi intézkedések nem terjedtek ki a járvány miatt munkájukat elvesztettekre, nincs pontos adat továbbá arról sem, hogy mennyien veszítették el a munkájukat, azonban a 2019 év végi számok drasztikusan növekedhetnek.

Folyó fizetési mérleg

Az infláció devizaszinthez köthető érintettsége miatt fontos a folyó fizetési mérleg nyomon követése. Törökország a 2019-es gazdasági visszaeséssel egy időben, hosszú évek óta először ért el folyó fizetési mérleg többletet, melynek három fő kiváltó oka; az import csökkenése, a turisztikai bevételek növekedése, a hitelfelvételi lehetőségek a nemzetközi piacokon. A folyó fizetési mérleg javuló tendenciája az ország deviza tartalékaiban is kifejtette hatását, 2019-ben a tartalékok 15,5%-kal növe 106,3 Mrd USD-t tettek ki.

A gazdasági csomagban hozott készpénztámogatással járó intézkedések miatt a devizatartalékok szintje 2020 márciusára 95,4 MRD USD-re csökkent. A Központi Bank 86,4 Mrd USD-re becsült tartalékai, kiegészülve a kereskedelmi bankok 35 Mrd USD tartalékával, egy reálisan 60%-os szintre becsülhető roll-over arány esetén elégségesnek látszanak a kialakuló helyzet kezelésére. A válság okozta külső szükséges források mértéke a következő 12 hónapban cca. 170 milliárd USD, amely a GDP 24%-a. Ezért fogalmazódhatott meg a lakossági támogatáskérés is. 2020. május 4-én bejelentett „Biz bize yeteriz Türkiyem” (Elegek vagyunk magunknak, Törökország) kampányba befizetett lakossági adományok összege elérte a 1,91 milliárd TRY értéket.

Külkereskedelmi szerkezet

A török gazdaság devizaállományának növelése nemcsak gazdasági, de a líra stabilitásának megőrzése miatt is kulcsfontosságú az ország számára. Az év első 2 hónapjában az exportforgalom növekedő tendenciát mutatott 2019-hez képest, a márciusi eredmények azonban már éves alapon 18%-os visszaesést mutatnak. Az első negyedévre vonatkozó összesítést tekintve az export 4%-kal esett vissza a bázishoz képest. A külkereskedelmi mutatók csökkenése várhatóan a folyó fizetési mérleghiány további növekedését, a török líra további értékvesztését eredményezhetik.

Külkereskedelmi szerkezet (Millió USD)

	February			January - February			Distribution (%)	
	2019	2020	% Value	2019	2020	% Value	2019	2020
EXPORT	14.323	14.653	2,3	28.198	29.357	4,1	100,0%	100,0%
Capital Assets	1.745	1.766	1,2	3.383	3.337	-1,4	12,0%	11,4%
Component Material	6.812	6.668	-2,1	13.539	13.689	1,1	48,0%	46,6%
Consumer goods	5.712	6.168	8,0	11.142	12.156	9,1	39,5%	41,4%
Other	54	51	-5,6	134	175	30,6	0,5%	0,6%
IMPORT	16.056	17.634	9,8	31.222	36.841	18,0	100,0%	100,0%
Capital Assets	2.345	2.187	-6,7	3.925	4.486	14,3	12,6%	12,2%
Component Material	12.135	13.443	10,8	24.119	28.437	17,9	77,3%	77,2%
Consumer Goods	1.509	1.964	30,2	3.051	3.767	23,5	9,8%	10,2%
Other	67	40	-40,3	127	151	18,9	0,4%	0,4%
TRADE BALANCE	-1.733	-2.981	72,0	-3.024	-7.484	147,5		

Forrás: TURKSTAT

Forrás: Magyarország Nagykövetsége, Ankara